

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΒΙΒΛΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ
ΤΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ,
ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ
ΚΑΙ ΑΜΦΙΣΗΜΙΕΣ
ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΙΝΔΙΚΤΟΣ

ΙΩΒΗΛΑΙΟ ΕΤΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ:
ΜΙΑ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ
ΜΟΣΧΟΥ ΓΚΟΥΤΖΙΟΥΔΗ

Στὸ Λευιτικὸ 25:9-10 διαβάζουμε «καὶ τῇ δέκατῃ μέρᾳ τοῦ ἑβδόμου μηνῆ τοῦ πεντηχοστοῦ ἔτους, θὰ ἤχησете δυνατὰ τὶς σάλπιγγες σ' ὅλη τὴ χώρα καὶ θὰ τὸ ἀνακηρύξετε ἅγιο· εἶναι τὸ ἰωβηλαῖο ἔτος. Τὴν ἴδια ἐκείνη ἡμέρα τοῦ Ἐξίλασμου, θὰ κηρύξετε ἀπελευθέρωση γιὰ ὅλους τοὺς κατοικοὺς τῆς χώρας. Κάθε ἰδιοκτησία ποὺ ἔχει πωληθεῖ, θὰ ἐπιστραφεῖ στὸν ἀρχικό ἰδιοκτήτη της καὶ καθένας ποὺ ἔχει πωληθεῖ ὡς δοῦλος, θὰ γυρίσει στὴν οἰκογένειά του». Τὸ ἰωβηλαῖο ἀποτελοῦσε ἕναν ὀλοκληρωμένο κοινωνικό μηχανισμό, ὁ ὁποῖος, θεωρητικὰ τουλάχιστον, ἐνεργοποιοῦσε τὴν ἀποκατάσταση τῆς κοινωνικῆς ἰσορροπίας ἐντὸς τοῦ Ἰσραὴλ. Αὐτὸς ὁ ξεχασμένος κοινωνικὸς θεσμὸς τοῦ ἀρχαίου Ἰσραὴλ ἀποτελεῖ γιὰ τὸν καθηγητὴ τῆς συστηματικῆς θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χαϊδελβέργης Ulrich Duchrow, μίᾳ ἀπὸ τὶς βιβλικο-θεολογικὲς βάσεις! γιὰ τὴν θεμελίωση τῶν σχέσεων τῶν ἀνθρώπων μεταξύ τους, μὲ τὸν τριαδικὸ Θεὸ καὶ μὲ τὴ φύση ἀκόμη καὶ σήμερα ποὺ οἱ συνθήκες ζωῆς εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὲς. Μὲ ἀφορμὴ λοιπόν, τὶς θέσεις τοῦ Duchrow², θὰ παρουσιάσουμε παρακάτω τὶς διατάξεις καὶ τὸ σκοπὸ τοῦ κοινωνικοῦ θεσμοῦ τοῦ ἰωβηλαίου ἔτους στὴν ὁλόκληρᾳ

1. Σημεῖο τὸ ὅποιο τονίστηκε καὶ στὴ διάλεξή του στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ ΛΠΘ μὲ θέμα: «Οἰκουμενικὲς Ἐναλλακτικὲς Προοπτικὲς στὴν Ἄμεση, Θεσμικὴ καὶ Πολιτιστικὴ Βία τῆς Νεο-Φιλελεύθερης Ἱμπεριαλιστικῆς Νεωτερικότητας».

2. U. DUCHROW *Alternatives to Global Capitalism: Drawn from Biblical History, Designed for Political Action*. Utrecht, 1995· τοῦ ἴδιου (ἔκδ.), *Colloquium 2000: Faith Communities and Social Movements Facing Globalization*, Studies from the World Alliance of Reformed Churches 45, Geneva, 2002· U. Duchrow-F. J. Hinkelammert, *Property for People, Not for Profit: Alternatives to the Global Tyranny of Capital*, Zed Books/CIIR, London-WCC Publications, Geneva, 2004. Βλ. καὶ τὴν ἴστοσελίδα <http://www.ulrich.duchrow.de.vu/>

τους, παρέχοντας έτσι και ορισμένα κριτήρια για την αξιολόγηση της σχέσης νεωτερικότητας και παγκοσμιοποίησης.

Σχεδόν ταυτόχρονα με τη δημοσίευση των εργασιών του Duchrow εκδηλώθηκε και το ενδιαφέρον μερικών Εβραίων και χριστιανών θεολόγων για τις διατάξεις του ιωβηλαίου και ιδιαίτερα για την επικαιρότητα τους στα πλαίσια της παγκόσμιας οικονομίας σήμερα. Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών διοργάνωσε ένα συμπόσιο στο Bossey της Ελβετίας με θέμα το ιωβηλαίο έτος, στο οποίο συμμετείχαν 32 εκπρόσωποι από 15 χώρες³. Την άμέσως επόμενη χρονιά, το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών εξέδωσε τα πρακτικά του συμποσίου⁴. Στόν τόμο αυτό περιέχονται πολύ ενδιαφέρουσες μελέτες, από αμειγώς βιβλικές μέχρι οικουμενικές-ποιμαντικές και οικονομικές πάνω στις διατάξεις και τη χρησιμότητα του ιωβηλαίου. Έτσι ένας ξεχασμένος κοινωνικός θεσμός του αρχαίου Ισραήλ ήρθε και πάλι στο προσκήνιο της θεολογικής συζήτησης⁵.

Λίγο νωρίτερα ή M. Harris⁶ είχε ασχοληθεί με την εφαρμογή

3. BOSSEY, 19-23 Μαΐου 1996. Ανάμεσα στους προσκεκλημένους υπήρχαν και εκπρόσωποι από χώρες όπως: Ινδία, Ουγκάντα, Βραζιλία, Φιλιππίνες και Ίνδονησία.

4. H. UCKO (Έκδ.), *The Jubilee Challenge, Utopia or Possibility, Jewish and Christian Insights*, WCC Publications, Geneva, 1997.

5. Ένας παρόμοιος τόμος με εργασίες που αφορούν το βιβλικό ιωβηλαίο έτος εκδόθηκε το 1998 από τον M. Zappella (Έκδ.), *Le Origini degli Anni Giubilari. Dalle Tavole in Cuneiforme dei Sumeri ai Manoscritti Arabi del Mille dopo Cristo*, Casale Monferrato 1998. Στόν τόμο αυτό, βλ. τις εργασίες των C. SIMONETI, «Gli Editti di Remissione in Mesopotamia e nell' Antica Siria», σσ. 11-73· F. BIANCHI, «Il Giubileo nei Testi Ebraici Canonici e Post-Canonici», στο ίδιο, σσ. 75-137· G. SCHEUERMANN, «Il Giubileo negli Autori del Nuovo Testamento», στο ίδιο, σσ. 139-182· P. MADARO, «Il Giubileo nell' Interpretazione dei Padri Greci», στο ίδιο, σσ. 185-220· L. BOTTINI, «Il Giubileo in Due Autori Arabo-Cristiani», στο ίδιο, 221-239.

6. M. HARRIS, *Proclaim Jubilee! A Spirituality for the Twenty-First Century*, Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky, 1996.

τῶν διατάξεων τοῦ ἰωβηλαίου ἔτους στό σύγχρονο κόσμο. Ἡ συγγραφέας πρότεινε τήν ἐποχή ἐκείνη, λίγο πρὶν τήν ἀλλαγὴ τῆς χιλιετίας, ἕναν πνευματικό τρόπο ζωῆς ποῦ θὰ ἔπρεπε νὰ υἱοθετήσουν οἱ χριστιανικὲς ἐκκλησίες προκειμένου νὰ ἐπαναπροσδιορίσουν τὴ θέση τους στὴ σύγχρονη κοινωνία. Μία σειρά ἀπὸ σύγχρονα οἰκονομικά, οἰκολογικά καὶ κοινωνικά προβλήματα ἀναλύονταν μὲ βάση τις διατάξεις τοῦ ἰωβηλαίου. Ἀπὸ μιά τέτοια ἐργασία δὲν ἔλειπαν φυσικὰ ἀναφορὲς στὶς δύσκολες συνθήκες ζωῆς ποῦ ἀντιμετώπιζαν οἱ χώρες τῆς Νότιας Ἀφρικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς καὶ τονίζονταν ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο τὸ ἰωβηλαῖο κατανοοῦνταν ἀπὸ τοὺς κατοικοὺς αὐτῶν τῶν χωρῶν. Ἀσφαλῶς σήμερα τὰ δεδομένα ἔχουν ἀλλάξει καὶ οἱ περισσότερες χώρες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως ταλανίζονται ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ κρίση τῶν δύο τελευταίων ἐτῶν.

Ἀργότερα, ἡ παραπάνω κατεύθυνση ἐμφανίστηκε ἐκ νέου στὴν ἐργασία τοῦ ζεύγους Kinsler⁷. Ἐδῶ τώρα γινόταν ἀναφορὰ σὲ ἰωβηλαϊκὲς πρακτικὲς οἱ ὁποῖες ἐφαρμόστηκαν στὴν ἀρχέγονη ἐκκλησία. Μέσα ἀπὸ αὐτὲς τίς ἀναφορὲς οἱ δύο ἐρευνητὲς ἐβρῖσκαν τὴν καταλληλὴ ἀφορμὴ νὰ σχολιάσουν τὴ σημερινὴ παγκόσμια ἐλεύθερη ἀγορά, ἀλλὰ καὶ τίς συνθήκες ποῦ επικρατοῦν στό ποιμαντικό ἔργο τῶν σύγχρονων χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν.

Στὸ τελευταῖο μέρος τῆς ἐργασίας μας θὰ σχολιάσουμε μερικὲς ἀπὸ τίς πλέον ἐνδιαφέρουσες προτάσεις ποῦ κατὰ καιροὺς ἀπασχολοῦν τίς χριστιανικὲς ἐκκλησίες τοῦ αἰῶνα μας σχετικὰ μὲ τὸ ἰωβηλαῖο ἔτος καὶ τὴν ἐπίδραση τῆς θεολογίας του σὲ διάφορες πτυχὲς τῆς σύγχρονης ζωῆς. Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ ἀναφερθοῦμε πολὺ συνοπτικὰ στό σαββατικό ἔτος, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ τὴν ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν ὀρθὴ κατανόηση τοῦ ἰωβηλαίου. Τὸ στοιχεῖο αὐτὸ ἀπουσιάζει ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν ἐργασιῶν τοῦ Duchrow, καθὼς

7. R. KINSLER-G. KINSLER, *The Biblical Jubilee and the Struggle for Life: An Invitation to Personal, Ecclesial, and Social Transformation*, Maryknoll, New York, 1999. Βλ. καὶ E. J. VARDAMAN, «Progress in the Study of the Sabbatical/Jubilee Cycle since Sloan», στὸ: E. J. M. VARDAMAN (ἐκδ.), *Chronos, Kairos, Christos II. Chronological, Nativity, and Religious Studies in Memory of Ray Summers*, Mercer University Press, Macon, 1998, σσ. 281-312.

αὐτὸς προτιμᾷ νὰ προσφεύγει μόνο στὸ ἰωβηλαῖο διότι τὸ τελευταῖο ἀποτελοῦσε ἕναν πληρέστερο, σὲ σχέση μετὰ τὸ σαββατικὸ ἔτος, κοινωνικὸ θεσμὸ.

Τὸ σαββατικὸ ἔτος, γνωστὸ ὡς *Semittah* στὰ ἐβραϊκά, ὅπως αὐτὸ παρουσιάζεται στὸ Λευ. 25:1-7, βρίσκεται σὲ μιὰ συνάφεια, ὅπου σαββατικὸ καὶ ἰωβηλαῖο ἔτος διαπλέκονται μεταξύ τους μετέτοιον τρόπον πού δὲν μπορεῖ κάποιος νὰ ἐξετάσει τὸ ἰωβηλαῖο χωρὶς τὸ σαββατικὸ καὶ τὸ ἀντίστροφο. Ἀρχικὰ θὰ πρέπει νὰ ποῦμε πὼς τὸ σαββατικὸ ἔτος στηρίζεται στὸ θεσμὸ τοῦ Σαββάτου. Ὅπως τὸ Σάββατο εἶναι ἡ ἐβδόμη ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος, ἔτσι καὶ τὸ ἔβδομο ἔτος καλεῖται σαββατικὸ. Ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ φαίνεται ὅτι τὸ σαββατικὸ ἔτος ἔχει διαμορφωθεῖ στηριζόμενον στὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου. Στηρίζεται ἐπίσης στὴν ἀγρανάπαυση τοῦ Ἐξ. 23:10-11 καὶ στὸ ἔτος τῆς παραγραφῆς τοῦ Δτ. 15:1-11. Στὰ κείμενα αὐτὰ διαφαίνεται τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς κοινωνικῆς ἰσοκατανομῆς κατὰ τὴν ὁποία, ἀνεξάρτητα μετὰ τὸ θεσμὸ τῆς ἰδιοκτησίας, στὴ διάρκεια τοῦ σαββατικοῦ ἔτους ἡ γῆ ἀνήκει στὸν Κύριο καὶ μποροῦν ὅλοι νὰ τρέφονται ἀπὸ αὐτήν.

Τὸ ἰωβηλαῖο ἔτος, λοιπόν, μετὰ βᾶση τὸ κείμενο (Λευ. 25:8-55) ἔπρεπε νὰ διακηρύσσεται κάθε πεντηκοστὸ ἔτος ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες σὲ ὅλη τὴ χώρα μετὰ δυνατὰ σαλπίσματα, κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς τοῦ Ἐξιλασμοῦ (στὶς 10 τοῦ Ἰσρί). Πρόκειται γιὰ ἕναν κοινωνικὸ μηχανισμό μετὰ τὸν ὁποῖο κάθε ἰδιοκτησία πού στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου εἶχε πωληθεῖ, ἐπέστρεφε στὸν ἀρχικὸ τῆς ἰδιοκτητῆ. Εἰδικότερα κατὰ τὸ ἰωβηλαῖο ἔτος ἰσχύουν οἱ παρακάτω διατάξεις: α) ἀποχὴ ἀπὸ τὴν καλλιέργεια γιὰ ἕναν ὀλόκληρο χρόνο (ἀγρανάπαυση), β) ἀπελευθέρωση ὄλων τῶν δούλων, γ) ἐπιστροφή κάθε ἰδιοκτησίας στὸν ἀρχικὸ τῆς ἰδιοκτητῆ καὶ δ) παραγραφή κάθε χρέους. Τὸ τέταρτο στοιχεῖο δὲν ἀναφέρεται στὸ κείμενο τοῦ Λευιτικοῦ⁸, ἀλλὰ μνημονεύεται ἀπὸ τὸν Ἰώσηπου⁹. Ὅλες αὐτὲς οἱ διατάξεις

8. Ἡ ἀποψη τοῦ Ἰώσηπου ἐνισχύεται ἀπὸ τὴ μαρτυρία στὸ ἱεροσολυμιτικὸ ταλμούδ (γ. *Ros Has.* 3:4).

9. Ἰουδαϊκὴ Ἀρχαιολογία, 3, 282-283.

ἔχουν γενική ἰσχύ σέ ὅλη τή χώρα ταυτόχρονα καί δέν ἀφοροῦν τήν κάθε περίπτωση ξεχωριστά.

Ἄν θά μπορούσαμε λοιπόν νά διακρίνουμε κοινωνικά τόν ἰσραηλιτικό λαό σέ δύο στρώματα, ἕνα μικρό προνομιούχο καί ἕνα μεγαλύτερο πού μέ δυσκολία ἐπιβίωνε, τὸ ἐνδιαφέρον μας ἐπικεντρώνεται στοῦ δεύτερο, ἐπειδὴ σέ αὐτούς τοὺς ἀνθρώπους ἀπειθύνεται ὁ θεσμός τοῦ ἰωβηλαίου ἔτους. Ἀρχικά σέ αὐτὴν τὴν κοινωνική ομάδα ἀνήκουν οἱ ἐλεύθεροι γεωργοὶ οἱ ὁποῖοι κατέχουν μικρὸ μέρος γῆς καί μέ τὴν καλλιέργεια τῆς ὁποίας ἐπιβιώνουν. Πρόκειται γιὰ τὸ γεωργό ἔτσι ὅπως τὸν συναντοῦμε στοῦ Λευ. 25, πρὶν ἔρθει ἀντιμέτωπος μέ ὁποιαδήποτε οικονομική κρίση. Ἐδῶ θά πρέπει νά ποῦμε ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ μέ κόπο ἐξασφάλιζαν τὴν ἐπιβίωσή τους καί σέ περιόδους κρίσεων ἦταν οἱ πλέον εὐάλωτοι σέ οικονομική καταστροφή. Ἡ γεωργία ἀποτελοῦσε τὴν κυρίαρχη παραγωγικὴ πηγὴ τοῦ ἀρχαίου Ἰσραήλ. Παρὰ τὸ πέρασμα τῶσων αἰώνων τὸ γεγονός αὐτὸ ἰσχύει μέχρι σήμερα σέ ὅλες τὶς ἀγροτικές οικονομίες τοῦ σύγχρονου κόσμου.

Ὁ φτωχὸς γεωργὸς ἐξαφανιζόταν πολὺ εὐκόλα ἀπὸ τὸ προσκλήνιο τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας σέ ἐνδεχόμενη κρίσιμη περίοδο (ξηρασία, πόλεμος, κ.λπ.), ἐνῶ ὁ δανειστής του αὐτόματα συσώρευε κέρδος καί δύναμη. Θά πρέπει ἐδῶ νά ποῦμε ὅτι ὁ πλοῦτος, ὅπως καί κάθε ἀγαθὸ στὸν ἀρχαῖο κόσμος, ἦταν περιορισμένος¹⁰. Μὲ βάση τὴν ἀρχὴ αὐτή, ὅταν γιὰ παράδειγμα κάτι πλεονάζει σέ κάποιον, αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἔχει στερηθεῖ ἀπὸ κάποιον ἄλλο. Ἡ καλλιεργήσιμη γῆ, γιὰ παράδειγμα, μπορεῖ νά διαιρεθεῖ ἐκ νέου ἢ νά αὐξηθεῖ, ἀλλὰ ἢ γενική της ἔκταση παραμένει ἴδια. Τὸ ἴδιο ἐπίσης συνέβαινε μέ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς. Τὸ νά φτωχύνει κάποιος σημαίνει νά βρεθεῖ σέ μιὰ θέση χωρὶς διέξοδο. Σέ μιὰ κατάσταση δηλαδή ὑποδεέστερη ἀπὸ ἐκείνη στὴν ὁποία γεννήθηκε. Σέ μιὰ ἀγροτικὴ κοινωνία, στὴν

10. Μὲ βάση τὴν ἀρχὴ αὐτή, ἀντίθετα μέ ὅ,τι συμβαίνει στοῦ σύγχρονου κόσμου, ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ὅπως πλοῦτος, γῆ, φιλία, τιμὴ, δύναμη, ἐπιρροή, ἀσφάλεια κ.ἄ. στὸν κόσμο τῆς ἀρχαιότητος ἦταν περιορισμένης ἔκτασης. Πρβλ. B.J. MALINA, *The New Testament World: Insights from Cultural Anthropology*, Westminster, John Knox Press, ³2001, σ.σ. 94-116.

ὅποια ἡ δύναμη φέρνει πλουτισμό, ἡ πτώχευση ἀπὸ τὴν ἄλλη φέρνει λογικὰ ἀδυναμία καὶ καταστροφή. Τὸ στοιχείο αὐτὸ ἐπισημαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν Duchgow, ὁ ὁποῖος προσφεύγει καὶ στὸ μάννα τῆς Ἐξόδου ὡς τὴν «οἰκονομία τῆς ἐπάρκειας γιὰ ὅλους» (Ἐξ. 16). Τὸ πλεόνασμα στὴν περίπτωση τοῦ μάννα δὲν μπορεῖ νὰ διατηρηθεῖ καὶ ἔτσι ὁ καθένας συγκεντρώνει μόνο τὴν ποσότητα πού μπορεῖ νὰ καταναλωθεῖ (Ἐξ. 16:16-19).

Ἔχουμε λοιπὸν στὸ θεσμὸ τοῦ ἰωβηλαίου ἔτους ἕναν κανονισμὸ διαβίωσης μὲ βάση τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ προκειμένου ὅλοι νὰ ζοῦν μὲ δικαιοσύνη. Ἄν οἱ ὑποχρεώσεις τῶν μελῶν αὐτῆς τῆς κοινωνίας τηροῦνται ἐπακριβῶς, τότε ἡ ἔλευση τοῦ ἰωβηλαίου ἔτους ἀποκαθιστᾷ κάθε τυχὸν διατάραξη τῆς κοινωνικῆς ἰσορροπίας πού δὲν μπόρεσαν νὰ ἀποφύγουν τὰ μέλη μὲ τὴν τήρηση τῶν δεσμεύσεων πού εἶχαν¹¹.

Συμπερασματικὰ μπορούμε νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι τὸ ἰωβηλαῖο ἔτος ἦταν ἕνας κοινωνικό-οἰκονομικὸς θεσμὸς πού λάμβανε ὑπόψη του κάθε περίπτωση ἀγορᾶς ἢ ἀφιέρωσης ἰδιοκτησίας καὶ προέβλεπε ἀνάλογους τρόπους ἀποκατάστασης ἐκείνων πού μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου εἶχαν ἀλλάξει ἰδιοκτήτη. Ἦταν δηλαδὴ ἕνας θεσμὸς μὲ τὸν ὁποῖο ἐπιτυγχάνονταν ἡ ἀποκατάσταση τῆς κοινωνικῆς ἰσορροπίας μέσα σὲ μιὰ κοινότητα πιστῶν, οἱ ὁποῖοι βρισκόνταν σὲ ἀμεση σχέση μὲ τὸ Θεὸ αὐτῆς τῆς κοινότητος.

Ὁ μηχανισμὸς ἔμπαινε σὲ ἐφαρμογὴ ἀρχικὰ μὲ τὴν ἀγρανάπαιψη. Ὅταν ἡ γῆ ἔμενε ἀκαλλιεργητὴ δὲν ἀπαιτοῦνταν τὸ ἐργατικὸ δυναμικὸ. Κατὰ συνέπεια οἱ ὀφειλέτες πού εἶχαν γίνοι δούλοι τοῦ δανειστῆ τους, μὲ τὴν ἔλευση τοῦ ἰωβηλαίου ἀπελευθερώνονταν, εἴτε εἶχε ἐξοφληθεῖ μὲ τὴν ἐργασία τους τὸ χρέος, εἴτε ὄχι. Ἄν τὸ χρέος παρέμενε ἀνεξόφλητο, φυσικὰ αὐτὸ διαγραφόταν. Ἡ ὅλη διαδικασία

11. Βλ. ἀναλυτικότερα Μ. ΓΚΟΥΤΖΙΟΥΔΗ, Ἰωβηλαῖο ἔτος, Μελετισεὶς καὶ ἡ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολή. Συμβολὴ στὴ Διαμόρφωση τῆς Χριστιανικῆς Σωτηριολογίας, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη, 2006, σσ. 188-198. Μὲ τὴν ἔλευση τοῦ ἰωβηλαίου ἔτους ἡ οἰκογένεια θὰ εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ ἦταν καὶ πάλι ἐνωμένη, ἐφόσον τὸ κάθε μέλος τῆς θὰ ἐπανερχόταν στὸν πατρικὸ οἶκο. Πρβλ. R.G. NORTH, *Sociology of the Biblical Jubilee*, Pontifical Biblical Institute, Rome, 1954, σελ. 215.

ολοκληρωνόταν με την αποκατάσταση τῶν ἀπελεύθερων πλέον ἀνθρώπων στις ἰδιοκτησίες τους. Αὐτὸ σημαίνει πῶς τὸ ἐνέχυρο ποὺ εἶχε κρατηθεῖ, συνήθως τὸ χωράφι τῆς οἰκογένειας, ἐπέστρεφε τώρα στὸν ἀρχικό του ἰδιοκτήτη, ἀν ἐκείνη τῇ στιγμή βρισκόταν στὰ χέρια τοῦ δανειστῆ. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ὁ Duchrow ἀναφέρεται καὶ στις διατάξεις τῆς Π.Δ. γιὰ τὴ μὴ λήψη τόκου ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς.

Κατὰ τὴν Ἡμέρα τοῦ Ἐξιλασμοῦ συγχωροῦνταν τὰ ἁμαρτήματα τοῦ λαοῦ σὲ ἐθνικὸ ἐπίπεδο, ἐφόσον ὅμως προηγουμένως οἱ Ἰσραηλίτες εἶχαν ἀποκαταστήσει τὶς μεταξὺ τους σχέσεις ποὺ ἐνδεχομένως εἶχαν διασαλευθεῖ. Τότε καὶ μόνο τότε, ἡ στιγμή ἦταν κατάλληλη νὰ διακηρυχθεῖ ἡ ἔναρξη τοῦ ἰωβηλαίου ἔτους, τὸ ὁποῖο θὰ ὀλοκλήρωνε αὐτὸ ποὺ ἤδη εἶχε ἀρχίσει μὲ τὴν πρώτη τοῦ ἔτους. Ἄν ἡ ἐντολὴ γιὰ ἀγιότητα ἀπομακρυνόταν ἀπὸ τὴν ἐντολὴ γιὰ δικαιοσύνη ἢ τὸ ἀντίστροφο, τότε ὁ λαὸς τῆς ὑπακοῆς μετατρέποταν σὲ μιὰ ἀπομονωμένη ὄντοτητα ποὺ ἐνδιαφερόταν μόνο γιὰ τὴν ποιότητα τῆς ζωῆς του¹². Τὸ ἰωβηλαῖο λοιπὸν ἦταν μιὰ προσπάθεια ἐφαρμογῆς τῆς θεϊκῆς δικαιοσύνης στὴν κοινωνία καὶ προστασίας κάθε μέλους αὐτῆς τῆς κοινωνίας, ὥστε κανεὶς νὰ μὴν περιωριωποιηθεῖ ἀπὸ αὐτή. Θὰ πρέπει νὰ σχολιάσουμε ἐδῶ ὅτι ὀρθῶς ὁ Duchrow σημειώνει ὅτι τὸ θεολογικὸ ἐπιχείρημα καὶ ταυτόχρονα τὸ σημειοκλειδὶ εἶναι τὸ ἑξῆς: «Ἢ γῆ δὲν πρέπει νὰ πωλεῖται ὀριστικά, γιὰτὶ ἀνήκει στὸ Θεὸ καὶ οἱ Ἰσραηλίτες εἶναι σὰν ξένοι ποὺ τοὺς δόθηκε ἄδεια νὰ τὴν κατοικοῦν» (Λευ. 25:23). Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχει ἀπόλυτη ἰδιοκτησία στους ἀνθρώπους, ἐπειδὴ τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ ἀπευθύνονται στὴ ζωὴ ὅλων τῶν ἀνθρώπων ἀνεξαιρέτως.

Ἢ ἔρευνα ποὺ ἐπιχειρήσαμε στὸ παρελθόν¹³ στὸ σαββατικὸ καὶ

12. Βλ. στὴν Π.Δ. τὸ Ἦσ. κέφ. 56, στὸ ὁποῖο ἐκδηλώνεται ἰσχυρὴ κριτικὴ σὲ μιὰ τέτοια κατάσταση. Βλ. ἐπίσης Υ. ΑΜΙΤ, «The Jubilee Law: An Attempt at Instituting Social Justice», στὸν τόμο: H.G. Reventlow (ἔκδ.), *Justice and Righteousness. Biblical Themes and their Influence*, Sheffield, 1992, σσ. 58-59 καὶ L. KLENICKI, «Jewish Understandings of Sabbatical Year and Jubilee», στὸν τόμο: H. Ucko (ἔκδ.), *The Jubilee Challenge. Utopia or Possibility? Jewish and Christian Insights*, WCC Publications, Geneva, 1997, σσ. 41-52.

13. Μ. ΓΚΟΥΤΖΙΟΥΔΗ, *Ἰωβηλαῖο ἔτος*, σσ. 185-192 καὶ σσ. 205-208.

τὸ ἰωβηλαῖο ἔτος φανέρωσε ὅτι κανένας ἀπὸ τοὺς δύο κοινωνικούς θεσμούς τοῦ ἀρχαίου Ἰσραήλ δὲν ἐφαρμοζόταν μέχρι τῆ στιγμῆ τῆς βαβυλωνίας αἰχμαλωσίας. Αὐτὸ πού λέγεται στὸ Λευ. 26:43 ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὴ φράση πού συναντᾶμε στὸ Β΄ Παρ. 36:21 καὶ τὴν προφητεία στὸ Ἱερ. 25:11. Στὰ παραπάνω χωρία ἡ βαβυλωνία αἰχμαλωσία κατανοεῖται ὡς τιμωρία τῶν Ἰσραηλιτῶν ἕξαιτίας τῆς ἀνυπακοῆς τους στὴ νομοθεσία πού τοὺς παραδόθηκε. Ἡ ἐρήμωση τῆς γῆς ἀφενὸς ἀποτελεῖ ἐκπλήρωση τῆς προφητείας τοῦ Ἱερεμίου καὶ ἀφετέρου εὐκαιρία γιὰ νὰ ἀπολαύσει ἡ γῆ τὰ σαββατικά ἔτη πού δὲν εἶχε τηρήσει. Ἡ δυσκολία τῆς τήρησης τοῦ θεσμοῦ ἔγκειται πάνω ἀπ' ὅλα στὴν ταυτόχρονη συνολικὴ ἀποδοχὴ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων του. Ἐτσι τὸ ἰωβηλαῖο ἀπὸ πολὺ νωρὶς ἐγίνε μία οὐτοπία.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως, παρὰ τὴ μὴ ἐφαρμογὴ τῶν θεσμῶν, οἱ ἀναφορὲς τῶν Ψαλμῶν σὲ θέματα πού ρυθμίζονται μὲ τις διατάξεις τοῦ ἰωβηλαίου ἔτους ἀποδεικνύουν πὼς αὐτὸ δὲν ἦταν ἄγνωστο στὸ λαό. Ἐξαιτίας τῆς ἀδικῆς διακυβέρνησης ὁ λαὸς στέναζε καὶ ἡ αἰτία αὐτὴ ἐγίνε ὁ κινητήριος μοχλὸς τῆς ἀλλαγῆς ἔμφασης στὸ θεσμὸ τοῦ ἰωβηλαίου, ὁ ὁποῖος ἄρχισε νὰ μετατρέπεται ἀπὸ θεσμὸ γιὰ τὴν καθιέρωση τοῦ ὁποῖου ὑπεύθυνος ἦταν ὁ λαός, σὲ ἐνέργεια τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸ λαὸ του. Ἀπὸ περιοδικὸς θεσμὸς πού ἀπαιτοῦσε ὑπακοὴ στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τήρηση τῶν διατάξεων γίνεται τώρα μελλοντικὸ γεγονός πού θὰ ἔρθει μιὰ γιὰ πάντα πρὸς σωτηρία τοῦ λαοῦ. Ἡ ἰδέα αὐτὴ φυσικὰ ἀπουσιάζει ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ Δευτερικοῦ.

Σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ προαιχμαλωσιακὰ βιβλία τῆς Π. Δ., στὰ βιβλία τὰ ὁποῖα περιγράφουν τὴν ἱστορία τοῦ Ἰσραήλ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴ ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα βρῖσκουμε ἀρκετὲς μαρτυρίες γιὰ τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ σαββατικοῦ ἔτους. Τὸ ἰωβηλαῖο ὅμως φαίνεται πὼς δὲν εἶχε τὴν ἴδια τύχη. Στὸν Ἡσαΐα ἡ ἰδέα τοῦ ἰωβηλαίου παίρνει ἐσχατολογικὸ περιεχόμενο καὶ ἀναμένεται ἀπὸ τὸ Γιαχβὲ γιὰ τὴ λύτρωση τοῦ Ἰσραήλ. Αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ τῆς κατάστασης στὴν ὁποῖα βρῖσκεται ὁ Ἰσραήλ, προφανῶς περιγράφεται γλωσσικὰ μὲ τὴν ὀρολογία τοῦ ἰωβηλαίου (π.χ. Ἡσ. 29:18-20). Ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ γίνεται σὲ ἔθνικὸ ἐπίπεδο γιὰ ὅλη τὴν κοινότητα (Ἡσ. 35:5-10).

Ἡ μεγάλη ἀλλαγὴ στὴν ἔμφαση τοῦ ἰωβηλαίου γίνεται ὁρατὴ ἀπὸ τὸ κεφ. 42 τοῦ Δευτεροησαΐα, (στίχοι 6-7). Ὁ Ἰσραήλ τώρα

δὲν χρειάζεται νὰ κάνει τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ περιμένει ὁ Θεὸς καὶ ὄχι ὁ ἴδιος ὡς σύνολο νὰ ἐνεργοποιῆσει τίς διατάξεις τοῦ ἰωβηλαίου. Ἡ μεταβολὴ τοῦ θεσμοῦ ἀπὸ εὐθύνη τοῦ λαοῦ, πού εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τοὺς Ψάλμους τῶρα ὀλοκληρώνεται ὡς μελλοντικὸ γεγονός πού θὰ ἐπιτελεστεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ ἢ τὸν ἀπεσταλμένο του (Ἦσ. 49:8-13). Σὲ αὐτὴ τὴ συνάφεια ἀνήκει καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Πέρση βασιλιά Κύρου ὡς «κεχρισμένου», ἀπὸ τὸ Θεό (Ἦσ. 45:1), ὁ ὁποῖος θὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Ἰσραὴλ.

Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα αὐτῆς τῆς μεσσιανικῆς προσδοκίας ἀποτελεῖ τὸ Ἦσ. 61:1-2, τὸ ὁποῖο περιγράφει τὴν ἀλλαγὴ τῆς ἐποχῆς πού διακηρύσσεται μὲ τὸ ἰωβηλαῖο. Οἱ στίχοι ἀπὸ τὸν Τριτοῦσαία προέρχονται προφανῶς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ τέλους τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἐκφράζουν τὴν ἐλπίδα τῆς ἀποκατάστασης. Τὸ ἰωβηλαῖο στὰ πλαίσια αὐτῆς τῆς τυπολογίας λειτουργεῖ πλέον ὡς σύμβολο τῆς ἰδανικῆς ἐποχῆς στὴν ὁποία ὁ Θεὸς βασιλεύει αἰώνια. Ἔτσι τῶρα ἡ ἔλευση τοῦ ἰωβηλαίου ἔτους σημαίνει καὶ τὴν ἔλευση τῆς ἐπικείμενης σωτηρίας. Ὁ Duchrow χρησιμοποιοῖ συχνὰ τὸ παράδειγμα τοῦ προφητικοῦ κινήματος, τὸ ὁποῖο ἀσχεῖ δριμύτατη κριτικὴ στὸν κρατικὸ μηχανισμὸ σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα τῶν ἰδιοκτησιῶν ὡς τὴν ἐναλλακτικὴ στρατηγικὴ γιὰ ἕναν δίκαιο τρόπο ζωῆς¹⁴. Τὸ ἰωβηλαῖο ἀσφαλῶς δὲν θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ ἐφαρμοστεῖ σὲ μία τέτοια κοινωνία, ἀλλὰ μόνο σὲ ἐκείνη πού ζητοῦν οἱ προφῆτες. Σὲ αὐτὴ ὁ Θεὸς εἶναι ὁ μόνος κάτοχος τῆς γῆς καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ διαχειριστὲς τῆς.

Στὸ βιβλίον τοῦ Δανιὴλ (Δν. 9:24-27) καὶ μέσα στὸ πλαίσιο τῆς μεσσιανικῆς προσδοκίας τὸ ἰωβηλαῖο (καὶ τὸ σαββατικὸ ἔτος), ἂν καὶ δὲν ἀναφέρεται ρητὰ, χρησιμοποιοῖται ὡς χρονικὴ μονάδα (490 χρόνια). Ἐδῶ λέγεται ρητὰ πὼς μὲ τὴν ἔλευση τῆς ἐποχῆς αὐτῆς,

14. Αὐτὸ ἐπισημαίνεται στὸ δεῦτερο μέρος τῆς διάλεξής του στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Α.Π.Θ. μὲ θέμα: «Οἰκουμενικὲς Ἐναλλακτικὲς Προοπτικὲς στὴν Ἄμεση, Θεσμικὴ καὶ Πολιτιστικὴ Βία τῆς Νεο-Φιλελεύθερης Ἱμπεριαλιστικῆς Νεωτερικότητας». Πρὸβλ. U. DUCHROW-F. J. HINKELAMMERT, *Property for People, Not for Profit*, ὅπ., σσ. 6-28.

ἡ παρακοή καὶ ἡ ἁμαρτία θὰ σταματήσει, ἡ ἀνομία θὰ συγχωρηθεῖ καὶ θὰ ἐκδηλωθεῖ ἡ δικαιοσύνη, ἐνῶ ταυτόχρονα θὰ καθαρισθεῖ καὶ τὸ θυσιαστήριο.

Ἡ στροφή αὐτὴ στὸ θεσμὸ παρατηρεῖται καὶ στὴν ἀποκαλυπτικὴ γραμματεία. Οἱ συχνότερες ἀναφορὲς στὰ κείμενα τῆς περιόδου δὲν ἐμφανίζουν τὸ ἰωβηλαῖο ὡς κοινωνικο-οἰκονομικὸ μηχανισμό ἀποκατάστασης, ἀλλὰ ὡς χρονικὴ μονάδα ἢ ἐσχατολογικὸ γεγονός πού ἀναμένεται γιὰ τὸ λαὸ τοῦ Ἰσραήλ, ὁ ὁποῖος μένει πιστὸς στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὁ τρόπος χρήσης τοῦ ἰωβηλαίου, ἀλλὰ καὶ τοῦ σαββατικοῦ ἔτους στὰ κείμενα τοῦ Κουμράν μαρτυρεῖ ἀφενὸς ὅτι καὶ οἱ δύο θεσμοὶ λαμβάνονταν ὑπόψη ὡς χρονικὴ μονάδα καὶ ἀφετέρου, τὸ ἰωβηλαῖο χρησιμοποιεῖται στὸ ἐσχατολογικὸ πρόγραμμα πού ἡ κοινότητα δραματιζόταν γιὰ τὸν ἑαυτὸ της ὡς ἡ τελικὴ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία θὰ ἐπιτελεστεῖ τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας.

Οἱ ἀναφορὲς τοῦ Φίλων¹⁵ στὸ ἰωβηλαῖο ἔτος εἶναι σημαντικὲς, διότι δείχνουν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴ του οἱ διατάξεις τοῦ Θεσμοῦ ἦταν γνωστὲς καὶ συνεπῶς δὲν εἶχε ξεχαστεῖ ἀπὸ τὸ λαό. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως, οὔτε καὶ ἐδῶ διασώζεται κάποια πληροφορία γιὰ τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ του. Ἐνας ἄλλος σύγχρονος μὲ τοὺς συγγραφεῖς τῶν βιβλίων τῆς Κ.Δ., ὁ Ἰώσηπος ἐπιβεβαιώνει ὅτι τὸ σαββατικὸ ἔτος ἐφαρμοζόταν, ἐνῶ τὸ ἰωβηλαῖο, ἂν καὶ δὲν ἐφαρμοζόταν, δὲν εἶχε ξεχαστεῖ ἀπὸ τὸν ἰουδαϊκὸ λαό. Ὁ Ἰσραήλ ἐξακολουθοῦσε νὰ γνωρίζει τὸ θεσμὸ τοῦ ἰωβηλαίου κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς ἐποχῆς. Ἡ ἰσχυρότερη ἀπόδειξη γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ σαββατικοῦ ἔτους εἶναι τὸ «προσβούλ» ἀπὸ τὸν Χιλλέλ (50 π.Χ.-10 μ.Χ.).

Γιὰ τὸ ἰωβηλαῖο, τέλος, ἀκόμη καὶ ἡ μετέπειτα ραββινικὴ γραμματεία γνωρίζει ὅτι χρησιμοποιοῦνταν ὡς χρονικὴ μονάδα καὶ ἐπιπλέον ὅτι ἀναμένεται κατὰ τὰ ἔσχατα, στὴ διάρκεια τῶν ὁποίων

15. Οἱ περισσότερες ἀναφορὲς στοὺς θεσμοὺς τοῦ σαββατικοῦ καὶ τοῦ ἰωβηλαίου ἔτους ἐντοπιζοῦνται στὰ ἔργα περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἰδει νόμων, καὶ περὶ ἀρετῶν. Ὁ ὅρος «ἀποκατάστασις» χρησιμοποιεῖται μόνο γιὰ τὸ ἰωβηλαῖο ἔτος, ἐνῶ ὁ ὅρος «φιλάνθρωπια» εἶναι γενικότερος καὶ δηλώνει καὶ τοὺς δύο θεσμούς.

θά ἔρθει ὁ Υἱὸς τοῦ Δαβίδ (Sanh. 97b). Γεγονὸς πάντως εἶναι πὼς οὔτε ἡ ραββινικὴ γραμματεία διασώζει κάποια πληροφορία σχετικὰ μὲ τὴν ἐφαρμογὴ του, ἐνῶ ἀντίθετα μαρτυρεῖται ἡ ἐσχατολογικὴ του ἐπένδυση. Γιὰ μᾶς ἐκεῖνο ποῦ ἔχει ἰδιαίτερη σημασία εἶναι πὼς κατὰ τὸν πρῶτο αἰῶνα μ.Χ., κάθε Ἰουδαῖος, σὲ ὁποιαδήποτε θρησκευτικὴ ὁμάδα καὶ ἂν ἀνήκε, γνώριζε τὸ ἰωβηλαῖο καὶ μὲ τὶς δύο μορφές, δηλαδὴ τόσο ὡς κοινωνικό-οἰκονομικό «θεσμό», ὅσο καὶ ὡς ἐσχατολογικὸ σύμβολο γιὰ τὴν ἐποχὴ τῆς σωτηρίας.

Ἐκεῖνο ποῦ ἔχει περισσότερο ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι ἡ λέξη *yobel* μεταφράζεται ἀπὸ τοὺς Ὁ ὡς «τὸ ἔτος τῆς ἀφέσεως». Πράγματι ἡ ἀφesis εἶναι τὸ κεντρικὸ θέμα τοῦ ἰωβηλαίου ἔτους. Τὸ οὐσιαστικὸ ἀφesis δηλώνει δέ, εἴτε τὴν παραγραφὴ τῶν χρεῶν, εἴτε τὴ συγχώρεση τῶν ἁμαρτιῶν. Ἡ λέξη *opheilēma/opheilē*, ποῦ στὰ ἀραμαϊκὰ ἀποδίδεται ὡς *hōbā*, ἀποτελεῖ τὴ συνήθη μετάφραση τῆς λέξης ἁμαρτία στὰ Ταρχουμίμ καὶ ὁμοίως ὁ *opheilētēs* εἶναι ὁ κατεξοχὴν ὄρος γιὰ τὸν ἁμαρτωλό¹⁶. Στὴν Παλαιὰ ἀλλὰ καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη χρησιμοποιεῖται κυρίως μὲ οἰκονομικὴ σημασία. Στὸ μεταγενέστερο Ἰουδαϊσμὸ ἡ ἁμαρτία θεωροῦνταν οὐσιαστικὰ ὡς πραγματικὴ ἀδικία, γιὰ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος ἦταν ὑπόλογος ἀπέναντι στοῦ Θεοῦ. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἀποτελεῖ τὸ αἶτημα τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς «καὶ χάρισέ μας τὰ χρέη τῶν ἁμαρτιῶν μας, ὅπως κι ἐμεῖς τὰ χαρίζουμε στοὺς δικούς μας *opheilētes*» (Μτ. 6:12/Λκ. 11:12). Αὐτὸ εἶναι ἓνας ἐναλλακτικὸς τρόπος ζωῆς ποῦ διορθώνει τὶς ὁποῖες ἀλλαγές στὴν κοινωνικὴ ἰσορροπία ἔχουν ἐπέλθει μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καὶ ταυτόχρονα ἀποκαθιστᾶ καὶ τὶς σχέσεις τῶν πιστῶν μὲ τὸ Θεό, οἱ ὁποῖες ἔχουν ἐπίσης διαταραχθεῖ.

Ἄξιοσημείωτο εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ ὄροι *ἀφesis/ἀφιέναι* καὶ *πάρεςις* εἶναι σπάνιοι στὸν Παῦλο καὶ στὸν Ἰωάννη. Γιὰ τὴν ἀκρίβεια χρησιμοποιοῦνται μόνο στὰ Ρωμ. 3:25, Κόλ. 1:14, Εφ. 1:7, Ἰω.

16. F. HAUCK, «*opheilō, ophelē, ophelēma, ophelētēs*», *Theological Dictionary of the New Testament*, ἐκδ. G. Kittel-G. Friedrich, Grand Rapids, 1964-1976, v. 5, 559-566.

20:23, Α' Ιω. 1:9 και 2:12. Αντίθετα χρησιμοποιούνται άλλοι ὄροι ὅπως: δικαιοσύνη, καταλλαγή, ἴλασμός, λύτρωσις, ἀπολύτρωσις, ἀπολούεσθαι, χαρίζεσθαι κλπ. Εἶναι γεγονός πὺς ἀποφεύγεται ἡ κοινωνικὴ κατανόηση τῆς ἀφέσεως ὡς παραγραφῆς/ἀκύρωσης ποῦ συνδέεται μὲ μιὰ παλιὰ μόνο πράξη, ἡ ὁποία ἔλαβε χώρα στὰ πλαίσια μιᾶς διαπροσωπικῆς σχέσης. Στὸν Παῦλο ἀλλὰ καὶ στὸν Ἰωάννη ἡ ἀμοιβαία ἄφεση θεμελιώνεται χριστολογικά.

Ἐστιάζουμε τὸ ἐνδιαφέρον μας σὲ μιὰ σειρά ἀπὸ κείμενα στὰ εὐαγγέλια (Μτ. 5:7, 23-24, 48, 6:12, 14-15, 18:18-22, 23-35, Λκ. 6:34-38, 7:41-42, 11:4, 16:1-8α, 17:33-4) ὅπου ἡ ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν συντελεῖται αὐτόματα διότι ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ καὶ ἀγαπητικὴ σχέση τῶν ἀνθρώπων καὶ κυρίως δὲν συνδέεται μὲ τὸ θάνατο τοῦ Ἰησοῦ ἢ μὲ τὴν πίστη σὲ αὐτόν. Ἡ μορφή αὐτῆς τῆς ἀφέσεως θεωροῦμε ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸ κοσμοεἶδωλο τοῦ ἰωβηλαίου ἔτους τῆς Π.Δ., ἑνὸς κοινωνικοῦ θεσμοῦ ποῦ εἶχε ὡς ἰδανικό του τὴν ὀλικὴ ἀποκατάσταση τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας. Ἡ διαδικασία τῆς ἰωβηλαϊκῆς ἀφέσεως τίθεται σὲ ἐφαρμογὴ μὲ τὴ μετάνοια τοῦ ἁμαρτωλοῦ, στὴ συνέχεια ἀπαιτεῖται ἡ ἄφεσή του ἀπὸ τοὺς συνανθρώπους του, συνεχίζεται μὲ τὴ δική τους μετάνοια καὶ ἄφεση τῶν ἄλλων καὶ τέλος ὀλοκληρώνεται μὲ τὴν παροχὴ τῆς ἀφέσεως ἀπὸ τὸ Θεό. Μόλις ἡ διαδικασία ὀλοκληρωθεῖ ἔχει πραγματοποιηθεῖ ἡ ἰδανικὴ κοινωνικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἰσοροπία.

Ὁ Duchrow στὴ διάλεξή του στὴ Θεσσαλονικὴ τόνισε ὅτι στὴν ἐποχὴ τῆς Κ.Δ. ἡ πρώτη χριστιανικὴ κοινότητα, γεμάτη μὲ Πνεῦμα Θεοῦ, ζεῖ αὐτὴ τὴν ἐναλλακτικὴ πρόταση ζωῆς. Ὡς κλασικὸ κείμενο θεώρησε τὸ Πραξ. 4:32-35. Ἡ κοινότητα πρόθυμα καὶ αὐτόβουλα μοιράζεται τὰ ἰδιοκτησιακά της στοιχεῖα. Τὸ στοιχεῖο αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰ ἐνδειξὴ ἐφαρμογῆς ἑνὸς ἐναλλακτικοῦ τρόπου ζωῆς σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν διατάξεων περὶ ἰδιοκτησίας τοῦ Λευιτικοῦ. "Ἐτσι δηλώνεται ἡ κυριαρχία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ παροδικότητα τοῦ ἀνθρώπου στὴ γῆ ποῦ δὲν τοῦ ἀνήκει. Παρατηρεῖται λοιπὸν ἐδῶ μιὰ συνέχεια στὴ σκέψη περὶ ἰδιοκτησίας τῆς γῆς ἀπὸ ἐκείνους ποῦ παραμένουν πιστοὶ στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Ἐρχόμαστε τώρα στὸ σημερινὸ κόσμο καὶ τὸ κοινωνικο-οἰκονομικὸ σύστημα τῆς λεγόμενης «ἐλεύθερης ἀγοράς». Ὁ καθη-

γητής Duchrow θεωρεί σωστά τὸ ἰωβηλαῖο ἔτος ὡς ἓνα μηχανισμό ἀντίδρασης στὸ ὄλο κοινωνικο-οικονομικὸ σύστημα τῆς ἀρχαιότη-
 τας. Συμπληρώνουμε ὅτι τὸ ἴδιο αὐτὸ σύστημα κατέστησε τὸ ἰωβη-
 λαῖο οὐτοπικὸ μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴν ἐφαρμοστεῖ ποτέ στὴν ἱστορία
 τοῦ Ἰσραήλ. Συμφωνοῦμε ἀπόλυτα ἐπίσης μὲ τὴ θέση του γιὰ τὸ
 προφητικὸ κίνημα καὶ τὸν ἐπαναπροσδιορισμὸ τοῦ ἰωβηλαίου ἀπὸ
 τοὺς μεταϊσραηλῆσι καὶ προφῆτες. Ἐς σημειωθεῖ ἐδῶ ὅτι στὴν
 ἴδια γραμμὴ ὁ Λουκάς παρουσιάζει σὲ ἀρκετὲς περιχοπὲς τὸν Ἰησοῦ
 νὰ διακηρύττει τὸ χαρμόσυνο μῆνυμα ἔχοντας σάν ὑπόβαθρο τὴν
 ἰδεολογία τοῦ συγκεκριμένου κοινωνικοῦ θεσμοῦ. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι τὸ
 πρόσωπο ποὺ ἀντιδρᾷ στὸ ὑπάρχον πολιτικὸ, κοινωνικὸ, οἰκονομικὸ
 καὶ θρησκευτικὸ σύστημα τῆς ἐποχῆς μὲ ἓναν ἰδιαίτερο τρόπο.

Στὸ βιβλίο τοῦ U. Duchrow, *Alternatives to Global Capitalism: Drawn from Biblical History, Designed for Political Action*¹⁷, ὑπο-
 γραμμίζεται ὅτι: «... ἡ διαρκὴς συσσώρευση χρημάτων ἀποτελεῖ
 πλέον τὸ ἀπόλυτο καὶ ἀμετάβλητο κριτήριον γιὰ ὅλες τὶς οἰκονο-
 μικές, κοινωνικές, οἰκολογικές, καὶ πολιτικές ἀποφάσεις. Δὲν εἶναι
 πλέον ἀκριβῶς ἓνας στόχος ἀλλὰ ἓνας συγκεκριμένος μηχανισμός». Ἀυτὴ ἡ
 ἰδεολογία ὁδηγεῖ στὸ γεγονός ὅ ἰσχυρὸς νὰ γίνεται ἰσχυρότε-
 ρος, ὁ πλούσιος πλουσιότερος καὶ ὁ φτωχὸς φυσικὰ φτωχότερος.
 Ἐν τῷ Σάββατο, τὸ σαββατικὸ ἔτος καὶ τὸ ἰωβηλαῖο ἐνδιαφέρονται
 βεβαίως γιὰ τὶς ἐνδημικές διαδικασίες τῆς οἰκονομικῆς πώλωσης.
 Ἐνδιαφέρονται ἐπίσης γιὰ τὸν τρόπο ζωῆς τῶν ἀνθρώπων ὅπως
 αὐτὸς καθορίζεται ἀπὸ τὴν οἰκονομία τους.

Στὴ δεκαετία τοῦ 1960 ἡ θεολογία τῆς ἀπελευθέρωσης κατευ-
 θυνόμενη ἀπὸ τὶς φτωχότερες χῶρες τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς δη-
 μιούργησε ἓνα νέο τοπίο στὸν χῶρο τῆς σύγχρονης θεολογίας. Τὸ
 πρόβλημα εἶναι πῶς ἡ ἀπελευθέρωση δὲν εἶναι τὸ μοναδικὸ θέμα
 τοῦ ἰωβηλαίου. Ἡ ἀγρανάπαυση, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀποκατάστα-
 ση τῶν περιουσιῶν βρῖσκουν στὸ σημερινὸ κόσμον τῆς οἰκονομικῆς
 κρίσης ἐντονότατη τὴν ἐπιθυμία γιὰ ἐφαρμογή. Χωρὶς τὴν ἐφαρ-
 μογή τους δὲν μπορεῖ νὰ ἐφαρμοστεῖ καὶ ἡ ἀπελευθέρωση.

17. Utrecht, 1995, σελ. 71.

Τὸ κοσμοεῖδωλο τοῦ ἰωβηλαίου ἔτους καὶ οἱ διατάξεις του ἀφοροῦν σήμερα τὴν οἰκουμένη, τὴν οἰκολογία καὶ τὴν οἰκονομία. Κάποιοι ἐρευνητὲς τόνισαν τὸν πολιτικὸ ἐπίσης χαρακτήρα τοῦ ἰωβηλαίου¹⁸, ἐνῶ ἐνυπάρχει καὶ λατρευτικὸς τόνος. Ἄρκει νὰ θυμηθοῦμε ἐδῶ τὴν ἀπλοῦστερη προσευχὴ ὅλων τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν «Κύριε ἐλέησον». Ἡ διακήρυξη τοῦ ἰωβηλαίου γιὰ ἀνάπαυση καὶ ἐλευθερία μπορεῖ νὰ μᾶς ὀδηγήσει νὰ ἐξετάσουμε ὅλους τοὺς παράγοντες ποὺ προκαλοῦν τὸν ἀγχωτικὸ τρόπο ζωῆς καὶ τὰ διάφορα εἶδη ὑπερκατανάλωσης, τὰ ὁποῖα μποροῦν νὰ ὑπονομεύσουν τὶς οἰκογένειες καὶ τὴν κοινωνικὴ μας ζωὴ. Θὰ πρέπει νὰ λάβουμε ὑπόψη τὰ χρέη καὶ τὴ διανομὴ τῶν οἰκονομικῶν πόρων τῆς ζωῆς ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

Ὅλοι γνωρίζουμε ὅτι ἡ παγκόσμια οἰκονομία ὀδηγεῖ τὸν κόσμον πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἀπλῆς ἐπιβίωσης. Τὸ ἰωβηλαῖο καλεῖ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ νὰ διακόπτουν περιοδικὰ τὸν κύκλο τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς κατανάλωσης προκειμένου νὰ ἀνανεωθοῦν οἱ δυνατότητές ἐπιβίωσης. Τέλος, τὸ ἰωβηλαῖο, ἂν καὶ διακηρύσσεται σὲ μιὰ ἐποχὴ ἐλευθερίας καὶ δικαιοσύνης, δηλώνει ἀκόμη τὴν ἀνάγκη τῆς ἀναδημιουργίας τοῦ κόσμου.

18. A. TROCMÉ, *Jesus-Christ et la Revolution Non-violente*, Geneva, 1961 καὶ J.H. YODER, *The Politics of Jesus*, Eerdmans, Grand Rapids, Michigan, 1972.